

ЧИГИТНИ УНИБ ЧИҚИШИ ВА ҒЎЗАНИНГ КЎЧАТ ҚАЛИНЛИГИГА ҚАТОР ОРАЛАРИГА ИШЛАШ ЧУҚУРЛИГИ ВА СУҒОРИШ ТАРТИБЛАРИНИ ТАЪСИРИ

Комилов Комилжон Собирович

Андижон қишлоқ хўжалигаи ва агротехнологиялар институти доценти

Эсонова Ойшахон Ғофуржон қизи

Талаба

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7433195>

Аннотация. Мақолада ғўза қатор ораларига ишлаш чуқурлиги ва суғориш тартибларини ўсимликнинг униб чиқиши ва кўчат қалинлигига таъсири туғрисидаги маълумотлар таҳлили берилган.

Калим сўзлар: қатор оралари, суғориш, поя, барг, чаноқлар, пахта, ўсимлик, амал даври, ЧДНС, вариант, қуруқ модда.

ВЛИЯНИЕ ГЛУБИНЫ ОБРАБОТКИ И РЕЖИМА ПОЛИВА НА ВСХОЖЕСТЬ И ТОЛЩИНУ СЕЯНЦЕВ

Аннотация. В статье приводится анализ данных о влиянии глубины обработки и режимов полива на всхожесть и толщину всходов хлопчатника.

Ключевые слова: междурядье, полив, стебель, лист, стручки, хлопчатник, растение, период эксплуатации, ЧДНС, вариант, сухое вещество.

THE INFLUENCE OF THE DEPTH OF PROCESSING AND IRRIGATION REGIME ON THE GERMINATION AND THICKNESS OF SEEDLINGS

Abstract. The article provides an analysis of data on the influence of the depth of processing and irrigation regimes on the germination and thickness of cotton seedlings.

Keywords: row spacing, irrigation, stem, leaf, pods, cotton, plant, period of operation, CDN, variant, dry matter.

Тажриба даласида чигитни текис ундириб олиб, барча вариантлар бўйича мумкин қадар бир хил кўчат ҳосил қилишга эришиш пахтачиликда илмий-тадқиқот ўтказиш борасидаги услубномаларнинг талаби ҳисобланади. Зероки, ўрганилаётган агроомилларни ғўзага таъсирини мукамал аниқлаш учун тажрибадаги тупроқ муҳити, ўсимликларни униб чиқиши ва кўчат қалинлиги ҳам деярли бир хил бўлиши муҳим ва зарур. Бинобарин, ўрганилаётган омилдан бошқа ҳамма агроомилларни бир хил бўлиши, бир вақтда ўтказилиши тажриба сифатига, олинган маълумотларни тўғрилигига даҳлдор бўлган муҳим шартдир.

Шунга асосланиб биз 1-жадвалда чигитни униб чиқиши бўйича ўртача уч йиллик маълумотларни келтирамиз.

Аниқланишича, ғўзани ягана қилингандан сўнг ўртача уч йилда гектар хисобига 84,4-85,2 минг туп кўчат қалинлиги ҳосил қилинган.

Вариантлараро фарқ биринчи суғориш муҳитида 800 туп/га ёки 0,98 фоиз, иккинчи суғориш муҳитида 1,06 фоиз бўлган ҳолос. Чунки ҳали аниқлаш ўтказилган вақтда тажриба вариантлари бўйича ишловлар эндигина (3-5 кун аввал) ўтказилган, суғориш эса (чигит суви) бир вақт ва меъёрда амалга оширилган эди. Табиийки бу дастлабки ишлов кунда ғўза илдиз тизимининг тарқалиш кенглиги ҳамда чуқурлиги ишланадиган қатлам

чегарасига етмаган эди. Биз бу ҳақда илдиз тизимини ўрганиш қисмида маълумотлар келтирганмиз.

1- жадвал

Тажриба даласида чигитни униб чиқиши (назарий уя сонига нисбатан фоиз хисобида, ўртача уч йиллик)

Вар.	Қатор ораларини ишлаш чуқурлиги, см		Униб чиқиш, фоиз		
	биринчиси	кейингилари	Бошланиши (25-27.04)	50 % (28-30.04)	100 % (1-2.05)
Суғориш тартиби ЧДНС га нисбатан 65-65-60 %					
1	14-16	14-16	16,7	52,6	90,0
2	14-16	17-18	15,5	52,4	89,2
3	17-18	17-18	16,5	52,6	90,9
4	17-18	14-16	15,8	51,6	90,9
5	14-16	18-20	15,6	51,2	90,8
6	17-18	14-16	15,8	52,9	90,8
Суғориш тартиби ЧДНС га нисбатан 70-70-60 %					
1	14-16	14-16	16,1	53,6	92,7
2	14-16	17-18	15,2	52,8	91,1
3	17-18	17-18	15,9	53,9	93,4
4	17-18	14-16	15,2	53,9	91,2
5	14-16	18-20	15,5	54,2	92,7
6	17-18	14-16	15,0	54,7	92,3

- 6-вариантларда ягоналашдан олдин 23-25 см чуқур юмшатиш ўтказилган.

Шунинг учун ҳам қатор ораларни дастлабки табақалаб ишлашнинг ғўза кўчат қалинлигига жиддий таъсири аниқланмади.

Ғўза қатор ораларни ишлаш технологиясининг кўчат қалинлигига кучли таъсири амал даврининг охирида ўтказилган таҳлилларда аниқланди. Чунки бу даврга келиб ғўза қатор оралари ҳар икки суғориш тартибида ҳам турли чуқурликларда ҳамда табақалаштириб 5 марта ишланган эди.

Ғўза қатор ораларини ишлашда дастлабки ён илдизлар ўртача 4 дона қирқилган 1, 4, 6 вариантлардаги ўсимликларни гектар ҳисобидаги кўчат сони суғориш тартиби ЧДНС га нисбатан 65-65-60 фоизли вариантларда 1,4 дан 1,8 минг тупга камайди. ЧДНС га нисбатан 70-70-60 фоизли суғориш тартибидаги худди шу вариантлардаги ғўза кўчат қалинлигининг амал даври охиридаги камайиши 0,7-1,0 минг туп бўлди холос.

Мазкур вариантлардаги ғўза кўчат қалинлигининг ягоналашдан то биринчи пахта теримигача бундай озайиши пахтачилик амалиётида табиий ходисадир. Чунки уруғи нимжон чиқиб, ўсимлик ҳам нимжон ўсиб ривожланган ғўза ниҳоллари амал даврида чопиқлар, ҳашоратлар ва касалликлар туфайли ҳам нобуд бўлади.

Илмий тажрибаларда исбот этилишича, тупроқ намлиги билан мўътадил таъминланган илдиз тизимидаги жароҳатларни битиши, тикланиши тез ва соз бўлади.

Шунинг учун дастлабки ён илдизлар камроқ қирқилган ғўзанинг ЧДНС га нисбатан 65-65-60 фоизли тартибда 1, 4, 6 вариантларни кўчат қалинлиги ўртача 1,6 минг туп/га

миқдорга камайган бўлса, ЧДНС га нисбатан 70-70-60 фоизли суғориш тартибида бу рақам 0,9 минг туп/га бўлди холос. Ғўза ўсимлигининг илдиз тизимида бирламчи ён илдизларни 6-10 донаси қирқилган 2, 3, 5-вариантларда бу ҳолат янада яққолроқ кўринди.

Қатор ораларни ишлов чуқурлиги ортиб борган сари ғўза кўчат қалинлигини камайиши ҳам кўпроқ бўлди. Масалан, ғўза ЧДНС га нисбатан 65-65-60 фоизли тартибда суғорилганда дастлаб чуқур, кейин саёз ишланган 4-вариантнинг кўчат сонини камайиши 1,6 минг туп/га бўлгани холда, дастлаб 14-16 см, кейин 18-20 см ишлов берилган вариантда бу камайиш 4,3 минг туп/га миқдорга етди.

Худди шунингдек, ЧДНС га нисбатан 70-70-60 фоизли тартибда суғорилган, ишлов чуқурлиги мунтазам 17-18 см бўлган 3-вариантда кўчат сонининг камайиши 2,3 минг туп/га бўлгани холда, дастлаб 17-18 см, кейин 14-16 см бўлган, ягоналаш олдидан 23-25 см чуқур ишланган вариантда 0,7 минг туп/га бўлгани аниқланди.

Ушбу қисм маълумотлари таҳлилин мухтасар қилиб эътироф этамизки, ғўза қатор ораларини ишлаш технологияси майдон бирлигидаги кўчат қалинлигига таъсир этади.

Ғўзанинг амал даври давомида қатор ораларига доимо 17-18 см чуқурликда ишлов бериш ёки ишлов чуқурлигини 18-20 см етказиш кўчат сонини жиддий камайтиради.

Ғўза қатор оралари табақалаб, аввал 17-18 см, кейин 14-16 см ишлаш технологияси (4-вариант) ўсимликларни кўчат қалинлигини чуқур ишловга нисбатан озроқ камайтиради. Ғўза кўчат қалинлиги энг кам озайиши дастлаб 17-18 см, кейин 14-16 см, ягоналаш олдидан 23-25 см ишланган 6-вариантларда содир бўлади.

REFERENCES

1. Хайдаров Н. Пуштага экилган ғўза қатор ораларига ишлов бериш // Тупроқни ишлаш ва алмашлаб экиш. Халқаро илмий конференция маърузалари тўплами. ЎзПТИ. - Тошкент, 1992. - 31 б.
2. Хайдаров А., Юсупов С. Истикболли ғўза навларини озиклантириш ва суғориш тартиби // Қишлоқ хўжалигида илғор технологиялар: Андижон тажрибаси, Республика илмий-амалий конференция маърузалари тўплами, 1-китоб. АҚХИ. – Андижон, 2002. - 111 б.
3. Хайдаров А. Чигити плёнка остига экилган ғўзани озиклантириш ва суғориш тартиби // Ғўза ва кузги буғдойнинг парваришlash агротехнологияларини такомиллаштириш: Халқаро илмий-амалий конференция маърузалари тўплами. ЎзПТИ.- Тошкент, 2003. - 50-53 б.
4. Хайдаров А. Турли суғориш ва озиклантириш тартибларида Андижон 36 ғўза навининг поя тузилиши ва пахта ҳосилдорлиги // Фермер хўжаликларида пахтачилик ва ғаллачиликни ривожлантиришнинг илмий асослари: Халқаро илмий-амалий конференция маърузалари тўплами. ЎзПТИ. - Тошкент, 2006. - 302 б.